

УДК 614.8:631.3

АНАЛІЗ НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ ТА ЇХ ОСНОВНІ ПРИЧИНИ

Шкодин А.В.¹

¹ к.пед.н., викладач ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний коледж», м.Ніжин, Україна

Анотація: розглянуто рівень виробничого травматизму та професійної захворюваності серед працюючих в Україні, у тому числі у сільському господарстві, наведено основні причини незадовільного стану та необхідні заходи щодо його поліпшення.

Ключові слова: аналіз показників виробничого травматизму; професійна захворюваність, сільське господарство, причини нещасних випадків; види подій.

На етапах формування і налагодження роботи у нещодавно створених аграрних підприємствах різних форм власності системі охорони праці відведено залишкові позиції. У переважній більшості таких господарств не має посади спеціаліста з охорони праці та відсутній контроль за станом цієї роботи з боку керівних органів. Фактично, фермерські господарства та такі, що не використовують найману працю, виведено за межі функціонального управління районних управлінь сільського господарства.

Аналізуючи показники виробничого травматизму у Чернігівській області за 2016 рік констатуємо, що ситуація протягом року погіршилася: загальна кількість травмованих склала 127 осіб, проти 121 за 2015 рік, що на 6 постраждалих більше, або на 4,72 %. Смертельно травмовано 13 осіб проти 12. Галузі в яких сталися нещасні випадки: сільське господарство – 28 (було 23), соціально-культурна сфера та торгівля – 44 (було 37), целюлозно-паперова промисловість – 2 (було 4), нафтогазовидобувна промисловість – 2 (було 1), лісове господарство – 8 (було 0), хімічна, нафтохімічна, нафтопереробна промисловість – 3 (було 3), автомобільний транспорт – 6 (було 4), енергетика – 2 (було 3), газова промисловість – 3 (було 3), металургійна промисловість – 1 (було 0), ЖКГ-1 – 3 (було 6), ЖКГ-2 – 1 (було 1), ЖКГ-3 – 1 (було 0), будівництво та промисловість

будматеріалів – 3 (було 3), інші види транспорту – 5 (було 3), харчова промисловість – 10 (було 14), пошта та зв'язок – 1 (було 2), машинобудування – 3 (було 8) та легка, текстильна промисловість та пошиття одягу – 1 (було 1). Як бачимо, сільське господарство, на жаль, займає друге місце за нещасними випадками.

Тому, вважаємо за необхідне визначити головні причини травматизму в сільському господарстві, якими в першу чергу є – організаційні. До них належать порушення вимог інструкцій з охорони праці, недотримання правил виконання робіт і правил дорожнього руху, порушення технології, недоліки під час навчання безпечним прийомам праці, відсутність належного контролю з боку посадових осіб тощо. Усунення цих причин не вимагає занадто великих коштів і часу, що вимірюється роками. Воно залежить, головним чином, від неухильного дотримання роботодавцями законодавства про охорону праці. Держава повинна забезпечувати постійний контроль, надавати кваліфіковану допомогу підприємцям та проводити роз'яснювальну роботу.

За даними Міжнародної організації праці, в усьому світі щодня реєструється понад 600 смертельних випадків у сільському господарстві, промисловості і сфері послуг. Щорічно більше 300 тисяч трудящих одержують виробничі травми і фахові захворювання. Кожні три хвилини гине один робітник в результаті нещасного випадку, а щосекунди четверо робітників одержують виробничу травму. У світі через це економічні втрати складають біля 1% світового валового національного продукту. Статистика свідчить, що розподіл травматизму по основним галузям виробництва протягом ряду років залишається постійним. Сільське господарство – одна з головних складових народногосподарського комплексу, на яку припадає 14% внутрішнього продукту держави. Стабільний розвиток сільського господарства визначає основу добробуту населення кожної країни. Не є винятком і Україна. Процес реформування сільськогосподарського сектора, який відбувається в Україні, дає певні результати. За 15 років пореформеного періоду (2000–2016 р.) середній річний приріст сільськогосподарського виробництва становить 6% [7]. Успіх аграрних перетворень очевидний та незаперечний, але інтенсивне нарощування обсягів виробництва потребує нових підходів до питань промислової безпеки в галузі. Аналіз практичної діяльності органів управління та нагляду за охороною праці свідчить, що ефективність і своєчасність

профілактичних заходів і управлінських рішень стосовно безпечних умов праці значною мірою залежить від складу та обсягу інформації щодо об'єкту управління та рівня цих засобів і заходів.

Мета: розглянути рівень виробничого травматизму та професійної захворюваності серед працюючих в Україні, у тому числі у сільському господарстві, навести основні причини незадовільного стану та розробити необхідні заходи щодо їх усунення.

Визначимо основні принципи охорони праці на с.г. об'єктах: 1) прогнозування діяльності з охорони праці в сільськогосподарському підприємстві має вирішальне значення для підвищення ефективності її роботи. Наступним важливим принципом охорони праці в сільському господарстві є 2) врахування особистісних якостей працівника в процесі його взаємодії з живими організмами (насамперед, тваринами) при здійсненні трудової діяльності. Виробництво сільськогосподарської продукції являє собою складну систему, основою якої є тісний і нерозривний контакт працівника з об'єктами рослинного та тваринного світу. Це висуває на перший план роль людського фактору в забезпеченні високого рівня охорони праці. Людський фактор – це фільтр, через який кожна людина по-різному оцінює одне й те ж явище.

Проаналізуємо найпоширеніші організаційні причини виникнення нещасних випадків: - невиконання вимог інструкцій з охорони праці – 36,3% від загальної кількості травмованих осіб по Україні; - невиконання посадових обов'язків – 8,3%; - порушення правил безпеки руху (польотів) – 6,1%; - порушення технологічного процесу – 3,3%. Найпоширенішими технічними причинами стали: - незадовільний технічний стан виробничих об'єктів, будинків, споруд, інженерних комунікацій, території – 3,7% від загальної кількості травмованих осіб по Україні; - інші технічні причини - 2,4%; - незадовільний технічний стан засобів виробництва – 1,6%; - конструктивні недоліки, недосконалість, недостатня надійність засобів виробництва - 1,3%; - недосконалість технологічного процесу, його невідповідність вимогам безпеки – 1,1%. Найпоширенішими психофізіологічними причинами стали: - особиста необережність потерпілого – 12,1%; - травмування (смерть) внаслідок протиправних дій інших осіб – 6,6%; - інші причини – 3,4%; - інші причини (тимчасове перебування в зоні бойових дій, не виконуючи роботи військового характеру) – 1,4%. До основних подій, які призвели до нещасних випадків, відносяться: - падіння потерпілого під час

пересування – 21,2%; - дія рухомих і таких, що обертаються, деталей обладнання, машин і механізмів - 12,5%; - інші види – 8,9%; - дорожньо-транспортна пригода на дорогах (шляхах) загального користування – 7,7%; - падіння потерпілого з висоти – 6,7%. До устаткування, використання якого найчастіше призводить до настання нещасних випадків, належить: - автомобілі – 5,9% від загальної кількості травмованих по Україні; - устаткування гірничо-шахтне – 3,2%; - автомобілі спеціалізовані, автопоїзди, автомобілі-тягачі, кузови-фургони, причеми, тролейбуси, автотранспортувачі, мотоцикли, велосипеди – 3,2%. До основних травмонебезпечних галузей економіки та видів робіт відносяться: - видобувна промисловість і розроблення кар'єрів – кількість травмованих складає 19,9% від загальної кількості травмованих по Україні; - транспорт, складське господарство, поштова і кур'єрська діяльність – 9%; - сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – 7,8%. Кількість травмованих осіб у цих галузях складає 36,7% від загальної кількості травмованих по Україні.

Однією з травмонебезпечних галузей є агропромисловий комплекс, де смертельні травми в процентному відношенні складають у рослинництві - 24% від загальної кількості травм, тваринництві - 21%, будівництві - 16%, ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування - 14%, в транспорті - 11%, деревообробці і лісозаготівлі - 3%, харчовій промисловості, житловому і комунальному господарстві - 0,7%, молочній галузі - 0,6%, інші - 6%. Зростання кількості нещасних випадків зі смертельним наслідком відбулося на підприємствах агропромислового комплексу у Волинській, Київській, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Сумській, Херсонській, Хмельницькій, Чернівецькій та Чернігівській областях. Найбільше смертельно травмовано працівників таких професій: водій, тракторист, підсобний робітник, лісоруб. Більшість нещасних випадків зі смертельним наслідком сталися внаслідок: дорожньо-транспортних пригод, у тому числі наїзду (32%); падіння, обрушення, обвалення, предметів, матеріалів (15%); ураження електричним струмом (12%); дія рухомих деталей машин і механізмів, що обертаються (12%). Основними причинами нещасних випадків є: порушення Правил дорожнього руху; невиконання вимог інструкцій з охорони праці; порушення вимог безпеки під час експлуатації машин, механізмів. З огляду на зазначене, Держпраці запропонувала Міністерству аграрної політики та продовольства України вжити

відповідних заходів щодо безпечного ведення робіт та запобігання нещасним випадкам на підприємствах сільського господарства. Аналіз виробничого травматизму та професійної захворюваності на підприємствах Дніпропетровської області свідчить про те, що хоч з кожним роком і спостерігається зменшення рівня виробничого травматизму, однак його показники залишаються ще досить високими. Найбільш травмонебезпечними залишаються такі види економічної діяльності, як: - підземне видобування кам'яного вугілля – 84 потерпілих, у т.ч. – 1 смертельно; - чорна металургія – 44 травмованих, у т.ч. – 2 смертельно; - підземне видобування залізної руди – 31 травмований; - виробництво сталевих труб – 22 травмованих; - відкрите видобування залізної руди – 20 травмованих, у т.ч. – 1 смертельно; - підземне видобування марганцевої руди – 20 травмованих; - медицина – 16 травмованих; - освіта – 13 травмованих; - загальне будівництво – 13 травмованих, у т.ч. – 5 смертельно; - АПК – 7 травмованих, у т.ч. 2 – смертельно. Високий рівень травматизму у перелічених видах економічної діяльності обумовлений наявністю технологічних процесів, небезпечних умов праці, великою кількістю машин, механізмів, устаткування. У той же час високий рівень травматизму, який залежить лише від організаційних причин, має місце у таких видах діяльності, як медицина та освіта. Фактори, що призводять до виробничого травматизму – це порушення виробничої і трудової дисципліни, вимог безпеки праці під час експлуатації обладнання, устаткування, механізмів, допуск до роботи без навчання та перевірки знань з охорони праці, відсутність або недосконалість системи управління охороною праці, незадовільна організація виробництва, низький рівень відповідальності за безпеку праці, як керівництва підприємств, так і працюючих. Іншими словами, виробничий травматизм є наслідком недоліків у роботі керівників підприємств та фахівців з охорони праці. Кількість нещасних випадків зі смертельним наслідком порівняно з минулим роком зменшилась на 49%. Разом з тим, допущено зростання рівня виробничого травматизму зі смертельними наслідками на підприємствах (перше місце по області займає сільське господарство).

Аналіз професійних захворювань 2016 року у порівнянні з 2015 роком показав, що кількість професійних захворювань зменшилась на 32,9% [8]. Хоча, у деяких областях – навпаки (в тому числі у Чернігівській області). Найбільша кількість професійних захворювань зареєстрована у: Дніпропетровській (38,7%), Львівській

(21,6%), Донецькій (9,3%), Сумській (7,4%) Кіровоградській (5,7%), Запорізькій (5,2%) областях. Кількість профзахворювань у цих областях складає 87,9% від загальної кількості по Україні.

У структурі професійних захворювань перше місце належить хворобам органів дихання – 50% від загальної кількості по Україні. На другому місці - захворювання опорно-рухового апарату (радикулопатії, остеохондрози, артрити, артози) – 31,4%. Третє місце за вібраційною хворобою – 7,6%, четверте за хворобами слуху – 4,2%.

У процесі становлення ринкової економіки в Україні вагомим значення набувають питання, пов'язані із захистом сільськогосподарських працівників від виробничого травматизму. Особливої актуальності ця проблема набула в період економічної кризи, яка призвела до значного скорочення працівників (серед яких були і жителі сільської місцевості) практично в усіх сферах діяльності. Оскільки вітчизняне законодавство відносить мешканців села, які втратили роботу та мають земельну ділянку, до зайнятих в особистому селянському господарстві, то питання, пов'язані з безпекою їх праці є особливо актуальними[1]. До того ж, не варто забувати, що у сільському господарстві постійно використовують працю осіб до - і післяпрацевдатного віку, котрі через необізнаність, небережність та перевиснаження організму значною мірою підпадають під ризик травмування. Як наслідок, – скорочення тривалості життя сільських жителів та їх передчасне старіння.

Вагомими причинами формування несприятливих умов праці є недосконалість технологічного процесу, використання застарілого обладнання, машин і механізмів та їх несправність, неефективність та невикористання засобів захисту працюючими, порушення правил охорони праці, режимів праці і відпочинку, тривалий час роботи у шкідливих виробничих умовах, не проведення або низька якість проведення атестації робочих місць за умовами праці, несвоєчасне виявлення та пізня діагностика професійних захворювань, низька якість проведення медичних оглядів працівників, руйнація системи промислової медицини.

У нашій країні поширена думка про те, що у проблемах травматизму і профзахворюваності серед працівників сільського господарства винна непродумана реформа галузі. Підприємства, мовляв, збідніли, і в них не вистачає коштів на заміну чи підтримання техніки, будівель, споруд у належному стані. Погоджуємося з тим, що стан технічної бази не відповідає сучасним вимогам і вимагає значних

вкладень, а це справа не одного року. Водночас вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що за результатами розслідувань нещасних випадків упродовж багатьох років, головними причинами травматизму в сільському господарстві є організаційні. До них належать порушення вимог інструкцій з охорони праці, недотримання правил виконання робіт і правил дорожнього руху, порушення технології, недоліки під час навчання безпечним прийомам праці, відсутність належного контролю з боку посадових осіб тощо. Усунення цих причин не вимагає занадто великих коштів і часу, що вимірюється роками. Воно залежить, головним чином, від неухильного дотримання роботодавцями законодавства про охорону праці. Держава повинна забезпечувати постійний контроль, надавати кваліфіковану допомогу підприємцям та проводити роз'яснювальну роботу. Звичайно, для поліпшення стану охорони праці сільській місцевості потрібні кошти. Необхідно посилити стимуляційний вплив на роботодавця системи загальнообов'язкового соціального страхування від нещасних випадків на виробництві (у даний момент вона виконує тільки соціальну функцію із захисту найманих працівників).

Рівень травматизму і смертності у сільськогосподарському виробництві високий порівняно із середнім в Україні. У розрахунку на 100 тис. працюючих він практично не поліпшився протягом останніх десяти років. Значного покращання становища можна досягти за рахунок організаційних заходів без надмірних витрат часу та коштів. Витрати на відшкодування потерпілим мусить нести винний роботодавець [10].

Аналіз стану охорони праці в галуззі АПК дозволяє визначити пріоритетні напрямки працезахоронної роботи: – ліквідувати одну з основних причин високого рівня виробничого травматизму і профзахворюваності – недостатню навченість працівників з питань охорони праці через неякісне (формальне) проведення інструктажів та інших видів навчань; – покращити організацію робочих місць і безпечне виконання робіт, уникати порушення технологічної та трудової дисципліни, посилити відповідальність керівників виробництва і безпосередніх виконавців у питаннях дотримання вимог діючих нормативних актів та інструкцій з охорони праці; – притягати до адміністративної відповідальності керівників і посадових осіб у разі виявлення порушення норм охорони праці; – забороняти експлуатацію обладнання, яке загрожує безпеці

працівників; – необхідно розширити співпрацю служб охорони праці різних рівнів з Держсільгоспінспекцією та працівниками соціального захисту, з питань профілактики виробничого травматизму та профзахворювань; – усунути ризики, що властиві роботам з небезпечними або шкідливими для здоров'я умовами праці, а у випадках, коли усунути, або достатньою мірою зменшити такі ризики ще неможливо, встановити для працівників, зайнятих на таких роботах, скорочену тривалість робочого часу, або додаткові оплачувані відпустки, забезпечити профілактичним харчуванням; - систематично аналізувати інформаційні дані, сформовані шляхом системного дослідження статистичних показників, що дають повне і глибоке уявлення про стан травматизму, обставини та причини його виникнення, найбільш травмонезбезпечні професії працівників, їх вік, стаж роботи, рівень профпідготовки та інші показники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз стану виробничого травматизму та професійної захворюваності на підприємствах України за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.social.org.ua/view/1954>
2. Аналіз страхових нещасних випадків на виробництві та профзахворювань за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.social.org.ua/view/2470>
3. Аналіз страхових нещасних випадків на виробництві та профзахворювань за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.social.org.ua/view/3015>
4. Біла Г. М. // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр». – 2011. – № 1(39). – 436 с. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Arpu/2011_GM_White
5. Звіт про страхову діяльність Фонду у 2014 році [Електронний ресурс]: <http://www.social.org.ua/laws/resolutions-of-fond>
6. Зеленський І. Приховування нещасних випадків як засіб поліпшення статистики / І. Зеленський // Охорона праці. – 2011. – № 6. – С. 34–35.
7. Мельник П. В. Випадковий травматизм на виробництві в контексті боротьби з професійними ризиками / П. В. Мельник // Науковий вісник НАВС. – 2011. – № 1. – С. 114–123 [Електронний ресурс]. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknivs/2011_1/melnik.htm/

8. Моїсеєнко О. Ще раз про приховування нещасних випадків
http://www.ohoronapraci.kiev.ua/index.php?option=com_conte

9. Про охорону праці : закон України від 18.11.2012 № 2694–12
[Електронний ресурс]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694>

10. Репін М. В. Удосконалення методів планування профілактичних заходів щодо промислової безпеки та охорони праці / М. В. Репін // Проблеми охорони праці в Україні : збірник наукових праць. – К. :ДУ «ННДІПБОП». – 2012. – № 24. – 166 с. [Електронний ресурс]. <http://archive.nbuv>

11. Сердюк О. Ю. Охорона праці у виробничій сфері як аспект формування гідної праці в Україні / О. Ю. Сердюк, Г. І. Мачула // Вісник ДонНУЕТ. – 2010. – № 3. – С. 131– 136.

12. Стан виробничого травматизму та підсумки роботи робочих органів виконавчої дирекції Фонду щодо профілактики нещасних випадків на виробництві за 2010 рік [Електронний ресурс]. <http://www.social.org.ua/view/927>

13. Стан виробничого травматизму та підсумки роботи робочих органів виконавчої дирекції Фонду щодо профілактики нещасних випадків на виробництві за 2011 рік [Електронний ресурс]. <http://www.social.org.ua/view/1374>

Шкодин А.В. АНАЛИЗ НЕСЧАСТНЫХ СЛУЧАЕВ И ИХ ОСНОВНЫЕ ПРИЧИНЫ

Рассмотрено уровень производственного травматизма и профессиональной заболеваемости среди работающих в Украине, в том числе в сельском хозяйстве, приведены основные причины неудовлетворительного состояния и необходимые меры по его улучшению.

Ключевые слова: анализ показателей производственного травматизма; профессиональная заболеваемость, сельское хозяйство, причины несчастных случаев, виды событий.

Shkodin A.V. ANALYSIS OF ACCIDENTS AND THEIR PRINCIPAL REASONS

The level of industrial injuries and occupational diseases among workers in Ukraine, including in agriculture, are the main causes of poor condition and required actions to improve it.

Keywords: analysis of indexes of production traumatism; professional morbidity, agriculture, reasons of accidents; types of events.